Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилетинген

1954 ИЮНЬ 30 СРЕДА № 130 (3067)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

П. Кочкин. —Областың МТС-тер аразында социалистиг чарыш (1 арын).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: **О. Сапчай.**—Районнуң МТС талазыбиле инструкторлар бөлүү (2 арын).

Школалар септелгезин күштелдирер (2 арын). Район солуннарындан (2 арын).

ССРЭ-НИҢ УЛУСТАРЫНЫҢ АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ ӨГ-БҮЛЕЗИНДЕ: **А. М. Чочуа**—Социалистиг Абхазияның чедиишкиннери (2 арын).

Д. Сюрюн-оол.— Чоннуң кадыкшылы дээш (3 арын).

О. Саган-оол.—Тыва литератураны бедик көдүрлүүшкүнче (3 арын).

Е. Егоров.—Индий-Кыдат чуртларында улуска удур корум-чурумнар (4 арын).

Грециядa америк дузаламчыныҢ уржуктары (4 арын).

ГВАТЕМАЛАДА БОЛУУШКУННАРГА ХАМААРЫШТЫР (4 арын).

Индияның күрүне ажылдакчылары-биле Чжоу Энь-лайның ужуражыышкыны (4 арын).

КӨДЭЭНИ ЭЛЕКТРИЖИДЕРИ — ЭҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЛАРНЫҢ БИРЭЭЗИ

Социалистиг көдээ ажыл-агыйның электрижидилгези — совет улустуң чедиишкинниг боттандырып турары бистиң чуртувуста коммунизм тургузушкуунуң планының чугула кезии болур. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың могаг чок сагыш салыышкынының ачызында электри күжүн колхоз, совхоз бүдүрүлгезинге улам калбаа-биле шиңгээдип, көдээниң чонунуң культура-амыдыралдыг хандырылгазынга база ажыглап турар.

Бистиң областың бойдус байлактарын, энергетиктиг курлавырларын ажыглалга киирер, колхозтарның ажыл-агый төптерин, ол ышкаш районнар төптерин электрижидеринге күрүнеден хөй акша-хөреңгини, дериг-херекселди берип турар. Ол бүгү дузаламчыга даянып база иштики курлавырларны ажыглап тургаш, сөөлгү чылдарда ап чоруткан хемчеглериҢ түңнелинде ам областың колхозтарында суг күжү-биле ажылдаар 10, чылыг күжү-биле ажылдаар 14 электростанциялар ажылдап, олар 28 колхозтарны чырык-биле хандырып турар. 1954 чылдың төнчүзүнде колхозтарга 10 электростанцияларын ажыглалга киирери планда көрдүнген болгаш ам оларның тудуу чоруп турар.

Электростанциялыг колхозчу суурларда Ильичиниң лампалары школаларны, культура-амыдыралдың болгаш бүдүрүлге тудугларын, колхозчуларның бажыңнарын чырыдып турар. Ооң-биле кады электри күжүн өске ажылдарга база ажыглап турар. Бии-Хем районда Кочетов аттыг колхозтуң электростанциязы үстүнде черлерден аңгыда суурда мал ажылының фермаларын, аът кажаазын чырыдып, инектерни автоматтыг сугарыга-биле хандырып турар. Колхозта далган дээрбезин, пилораманы электри күжү-биле хөделдирип турар. Колхозтуң улуг тараа шөлү Как-Хөлде тарааның кургадылгазын болгаш арыглаашкынын база электри күжү-биле чорудуп, колхозчуларның күш-ажылын чиигедип, ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип турар.

Улуг-Хем районда Киров аттыг колхозтуң тудуг бригадазының кежигүннери бригадир эш Дамдың-оолдуң удуртулгазы-биле чаа электростанцияны тудуп, ажыглалда киирген. Дээрбе, электростанция, пилорама чаңгыс черде туттунган болгаш оларны чаңгыс буганың суу-биле хөделдирип, дыка эвээш чарыгдалды болгаш күштү үндүрүп турар. Ол ышкаш өске-даа районнарның чамдык колхозтарында электростанцияларны ажылдадып, чаа тудугларны кылып турар.

Ындыг болза-даа, областың көдээ ажыл-агыйын электрижидери дыка ооҢум чоруп турар. Районнарның партия, совет органнары, тудуг килдистери болгаш МТС-тер база колхозтар баштаар черлери көдээ ажыл-агыйны электрижидериниң ажыл-агый, политиктиг ужур-дузазын чедир үнелевейн, ажылчы чонну мобилизаставайн, күрүненің чээли дузаламчызын четче ажыглавайн турарындан электростанцияларның тудугларының планы чыл бүрү күүсетинмейн турар, ажылдап турар электростанцияларны долу күчүзү-биле ажыглавайн турар. Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң бо чылдың августа доозар дээн электростанциязының тудуу колхоз даргазы эш Мамбетовтуң сагыш салбайн, кадаг, дилген материал, ажылчын күжү болгаш өскедаа үүлдер-биле хандырбайн турарындан ажылга улуг саадаашкын болуп, ол хуусаада доостуру берге. деп турар.

Областың «Сельэлектро» конторазы, ооҢ начальниги эш Симаков колхозтарда тудугларны боттуг, техниктиг удуртулга-биле, четчир санныг машина, дериг-херексел-биле болгаш эки хынатынып кылдынган төлевилел-биле хандырбайн турарын демдеглээр херек.

Областың колхозтарынга электрижидилгени чедиишкинниг организастаар чорук оларның организас, ажыл-агый талазы-биле улам быжыгарынга, ниитиниң ажыл-агыйын көгжүдеринге, колхозчуларның культурлуг амыдыралын экижидеринге улуг ужур-дузалыг. Оон ынай МТС-терде, совхозтарда бүдүрүлге чорудулгаларын механизастаары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин, көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезиниң шынарын экижидерин, кол-кол көдээ ажыл-агый ажылдарының күүседир хуусааларын кызырарын хандырар. Ынчангаш колхозтар-биле кады МТС-терни, совхозтарны электрижидер сорулга база туруп турар.

Көдээ ажыл-агыйның хереглелинге электри күжүнүң бүдүрүлгезин көвүдедириниң улуг курлавыры көдээ электростанцияларның ажыглалын экижидери болур. Ам үеде колхозтарда электростанциялар техника талазы-биле эки тургустунмаанындан долу күчүзү-биле ажыглатынмайн турар. Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң 1952 чылда тудуун дооскан электростанциязын шын эвес шинчилел-биле суг барбас черде тургусканының ужурунда улуг буга казарынга үнген хөй күш хей барып, амга чедир ажыглавайн турар. Ол ышкаш Улуг-Хем районда «Кызыл ажыл-агый» колхозтуң электростанциязы техника талазы-биле багай тургустунганындан сөөлгү үеде шуут ажылдавастаан.

Көдээ электростанцияларның техниктиг байдалын экижидер, долу күчүзү-биле ажыглаар база колхозтарны электро мотор, трансформатор болгаш өске-даа чугула кезектер-биле хандырар ужурлуг. Колхозтарда электри күжүн от-чырыткыга ажыглаарындан аңгыда мал ажылының фермаларын, өске улуг күш кирер ажылдарны механизастаарынче кичээнгейни салыр херек. Ам үеде кижилерниң күш-ажылын чиигедир болгаш ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер ындыг механизация чорутунмайн турарын миннир ужурлуг.

Бо чылдың планында көрдүнген электростанцияларының тудуун ыяа-вылa доозуп, ажыглалга киирери-биле олче колхозтарның, МТС-тернин, совхозтарның күжүн эвилелдээри, ылангыя тудугларны мергежилдиг кадрлар-биле хандырары, оларның ажылын эки организастаары чугула. Областың «Сельэлектро» конторазының талазындан техниктиг дузаламчыны колхозтарга хандырар, чогуур өйүнде хыналданы күштелдирер херек.

Көдээни электрижидериниң хереглелинге партия, совет организацияларының удуртулгазын болгаш контролюн күштелдирер. Тыва областың он чыл болур байырлалынга алдар болдуруп, тудугжуларның ортузунга социалистиг чарышты калбартып, партияның политмассалыг ажылын экижидип, бар курлавырларны, күштерни мергежилдиг ажыглап тургаш, көдээни электрижидериниң чыл планын хуусаазының бетинде доозары соңгаарлатынмас сорулгаларның бирээзи болур.

Мал чеминиң силостаашкыны

Чурттуң районнарында мал чемнериниң силостаашкыны калбарып турар. Колхозчулар шыктыг мал чемнериниң чыылдазының курлавырларын ажыглавышаан, черлик сигеннерни кезип болгаш үүрмектеп турар. Вологда областа силос салырынга аян черлерини болгаш сугкыдыгларының болгаш хемнер уннарының сигеннерин кезип турар. Смоленск областың Стодолищенский районунуң «Рассвет» көдээ ажыл-агый артели инек бүрүзүнге дөрт тонна черлик сигеннерни кезип, силос салган. Тула областың Мордвесск МТС-тиң зоназының колхозтары чыл планын чартык катап ажыр күүседип, 1100 тонна шыктыг чемнерни белеткээн.

Силостуң амданныг болгаш хоолулуг шынарларын бедидер ногаан сигеннерниң салыышкынының янзы-бүрү методтарын ажыл-агыйлар ажыглап турар. Иваново областың Тейковский районунуң колхозтарында шынаа сигеннерин кезип силостап турар, ооң каът бүрүзүн аъш-чем артыы тускай суук үүлдер-биле суггарып турар; Киров областың көдээ ажыл-агый артельдери черлик сигеннерни баш бурунгаар үүрмектээш, тускай сарыг-суг болгаш дусбиле чемишчидип турар; Чкалов областың Разномойск МТС-тиң зоназында ажыл-агыйлар силос оңгаларынга эрткен чылдың чазын тараан тараазының саваңын үүрмектээш чем артынчызы тускай үүлдер-биле холааш салып турар. Ам шак ыидыг ийи муң центнер ажыг мал чемнери белеткетинген. Томск областың чамдык районнарында мал черлик сигеннерден эвес, харын бүрүлүг ыыштарның бичии будуктарындан база белеткеп турар. Днепропетровск областың Петропавловск районунда аныяк хыыргыыштарны болгаш шынаа сигеннерин силостап турар. Самара хемниң эриктерин дургаар үнүп турар хыыргыыштарның ажаап алыышкынында ыяш салдарны ажыглап турар.

Силос салыышкынынга башнялар тудуушкунун кылып турарының дугайын дыка хөй черлерден медээлеп турар. Брянкс, Калуга болгаш Смоленск областарда чаңгыс-аай бажыңнар тудар заводтар, Карел-Фин ССР-ниң болгаш Томск областың ыяш дилер бүдүрүлгелери улуг ишкирлиг тускай тудугларны белеткеп турар. Орел областа башняларны туйбудан болгаш ыяштан кылып турар, силос оңгарларының дүвүн сайлардан кылып, ханаларын цемент эзилдирии-биле штукатуралап турар.

(СЭТА).

Делгелгениң чаа киржикчилери

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң Кол комитеди 1954 чылда делгелгеге киржири-биле бо чылдың часкы тарылгазынга бедик көргүзүглерни чедип алган СКГ-4 деп картофель олуртур машиналарның, рассада олуртур машиналарның болгаш СШ-6А деп дөрбелчин-уяланчак сеялкаларның машинистерин болгаш кежигүннерин киирер деп шиитпирни үндүрген.

МооҢ-биле холбаштыр картофель олуртулгазынга болгаш кукуруза, тарымал тоорук тарылгазынга дөрбелчин-уялангак арганы ажыглап тургаш бедик көргүзүглерни чедип алган элээн каш муң эң эки механизаторларны тус-тус черлериниге шилээн болгаш делгелгениң кандидаттары кылдыр киирген.

Делгелгениң Кол комитеди 1954 чылда делгелгениң киржикчилериниге Днепропетровск областың 338 механизаторларын бадылаан. Оларның аразында—Первомайск МТС-тө СШ-6А деп сеялканың машинистизи И. И. Коломоец. Ол 15 хонуктуң дургузунда дөрбелчин-уяланчак арга-биле 535 гектар кукурузаны, тарымал тоорукту, клевещинаны болгаш бахча культураларын тараан. Петропавловск МТС-тиң механизатору П. Н. Будынский СШ-6А деп сеялка-биле 12 хонуктуң дургузунда 500 гектар кукурузаны тараан. СШ-6А сеялканың машинистизи А. А. Рублевский (ол-ла МТС-те) 8 хонуктуң дургузунда 422 гектар кукурузаны тараан.

Машинистер: Бузовск МТС-те В. Ф. Полишко, Ново-Покровск МТС-те Г. Е. Соколенко, Первомайск МТС-те М. М. Ступура, Славянск МТС-те В. П. Карабан, ол-ла МТС-тиң трактористизи И. А. Зоц болгаш өскелер-даа тарымал тоорук болгаш кукуруза тарылгазынга бедик көргүзүглерни чедип алган.

(СЭТА).

Кара далайда эштип чоруур пионер лагери

ОДЕССА. Профэвилелиниң бассейн комитеди болгаш Кара далай пароходствозунуң эргелели Кара далайда бир дугаар эштип чоруур пионер лагери организастаан. Школачылар Одессадан үнгеш Батуми четкеш дедир кээп турарлар. Ол чорук 26 хонукта үргүлчүлээр. Порттарга доктаашкын үезинде пионерлер Крымның болгаш Кавказтың кайгамчыктыг чараш болгаш солун үүлдери-биле таныжарлар.

Лагерьниң оруу-биле янзы-бүрү суднолар—«Россия» деп дизель электроход, «Украина», «Улуг Петр» деп теплоходтар болгаш өске-даа пассажир суднолары чоруп турар.

(СЭТА).

Чаа хлеб заводтары

Львовта чаа механизастатынган хлеб заводунуң тудуушкуну эгелээн. Ооң күчүзү хонукта 60 тонна. Ол завод келир чылын ажыглалга кирер болгаш чаа автомат дериглери-биле хандыртынган турар. Чоокку ийи чылдың дургузунда Украинаның барын областарының хоорайларынга болгаш районнар төптеринге 16 хлеб заводтары туттунган турар.

(СЭТА).

Көдээ ажыл-агыйга

Кострома областың Марьинскиниң ыяш комбинады МТС-териҢ тудуушкунунга хереглетинер эжик, соңга ыяштарын болгаш өске-даа үүлдерни кылып турар. Бүдүрүлгеде ыяш ажылдап кылыр цехтиң чаа корпузун туткан. Ол чорук көдээ ажыл-агыйга продукция бүдүрүлгезин дыка улгаттырарынга арганы бээр.

(СЭТА).

Областың МТС-тер аразында социалистиг чарыш

СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг күүседир дээш, Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эргени чедип алыр дээш областың МТС-тер аразында социалистиг чарыш калбарган. Чарыштың практиктиг сорулгазы болза, тараа бүдүрүлгезин өстүрер дээш, көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бүгү хемчеглер-биле бедидер, колхозтарның организас, ажыл-агыйын улам быжыглаарын хандырар дээш шиитпирлиг демисел болур.

Бо талазы-биле Сарыг-Сеп МТС-тиң үндүрген кыйгырыын областың бүгү МТС-тери хүлээп ап, боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Чарышка МТС-териҢ ажылчыннары, албан-хаакчылары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары — 2796 кижи каттышкан.

Бо чылдың июньнуң 14-те көдээ ажыл-агый болгаш белеткел ажылдакчыларының профэвилел обкомунуҢ президиуму база көдээ ажыл-агыйның область эргелели областың МТС-тер аразының социалистиг чарыжының түңнелин үндүрген. Түңнел болза, МТС-териҢ Бүгү-эвилел чарыжының негелделерин барымдаан. Чарыштың бирги черин Бии-Хем МТС алган.

МТС (директору Балабанов, парторганизация секретары Савкин, ажылчын комитеттиҢ даргазы Седых) часкы хову ажылынга тракторлар болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезиниҢ планын эки шынарлыг, кыска хуусаада 110,8 хуу күүсеткен. Мал кыштагладыышкынын багай эвес эрттирген. Колхозтарның часкы тарылгазын 7—9 ажыл хүннеринде бедик агротехниктиг деңнелге 103,4 хуу дооскан. Чайны чер аңдарылгазын июнь 10-да 180,9 хуу күүседип, 2353 гектар кур болгаш курукан черни аңдарып, трактор ажылының чартык чыл планын ол-ла үеде 100,6 хуу күүсеткен. Колхозтарның малының баш санының өзүлдезин 107 хуу күүсетнигген, хой дүгүнүң электри-биле кыргылдазын МТС эки хандырган, малдың айгы ыдарыдыышкыны үлегерлиг организастатынган. МТС талазы-биле кадрлар белеткетинген. Чурттага болгаш бүдүрүлге тудуглары багай эвес чоруп турар.

Көдээ ажыл-агыйның болгаш белеткелдериҢ профэвилел обкомунуҢ база областың көдээ ажыл-агый эргелелиниҢ шилчиир кызыл тугун Бии-Хем МТС-ке тывыскан.

МТС-тер аразының социалистиг чарыжының ийиги черин Сарыг-Сеп, үшкү черин Чаа-Хөл МТС-тер ээлээннер. Чарышка багай эвес түңнелди Бай-Хаак болгаш өске-даа МТС-тер көргүскен.

Мурнакчы МТС-териҢ партия, профэвилел организациялары, дирекция черлери социалистиг чарышка ында ажылдап турарларны бүрүн хаара тутканнар. Олар чарыштың түңнелин үргүлчү үндүрүп, бригадаларга көргүзүг болгаш хүндүлел самбыраларын организастап, хана солуннарның, агитхуудустарның доктаамал үнүп турарын хандырып, ээлчег санында мурнакчылар аразынга шилчиир вымпелдерни (тукчугаштарны) тургузуп келген.

Чарыш массалыг апарган. Эрткенкыска үениҢ дургузунда МТС-терде шалыпчыларның саны 334 кижи четкен. ОблкүүскомнуҢ болгаш областың профэвилел чөвүлелиниҢ хүндүлел бижиктери-биле көдээ ажыл-агыйның 62 мурнакчылары шаңнаткан. Бригадаларның бүдүрүлге хуралдары амыдыралчы айтырыгларны чугаалажып турар апарган. Анаа 286 рационализаторжу саналдарны хүлээп алгылаан болгаш ооҢ иштиндеҢ 218 саналдар амыдыралга боттанган. Часкы хову ажылының үезинде Сарыг-Сеп МТС-тиҢ Руковицынга баштаткан комсомолчу-аныяктарның трактор бригадазы чарыштың бирги черин ээлээн.

П. КОЧКИН.

Колхозта библиотека

Чөөн-Хемчик районнуҢ Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде библиотека делгем, чырык бажында тургустунган. ООҢ ишти номчукчуларга таарымчалыг, ооҢ ном фондузу амгы үеде 3000 номнар четкен. Ында В. И. ЛенинниҢ, И. В. СталинныҢ ажылдары, совет чогаалчыларныҢ, орус классиктериҢ чогаалдары, политиктиг болгаш чечен чогаалдыҢ база көдээ ажыл-агыйныҢ дыка хөй номнары бар.

Библиотека эргелекчизи комсомолчу эш Ичин-Хорлуу номчукчулар ортузунга массалыг ажылды калбартып тургаш, оларныҢ номга хандыкшылын улгаттырган. БиблиотеканыҢ номчукчуларыныҢ саны амгы үеде 470 кижи чедип турар. Олар хүн-бүрү политиктиҢ болгаш чечен чогаалдыҢ номнарын бижидип ап турар. БиблиотеканыҢ номчулга өрээлинге кежээниҢ-не номчукчулар үзүлбес, чамдык хүннерде лекциялар, ыыткыр номчулгалар база болгулап турар.

НомчукчуларныҢ аразында Дарый, Кызыл, Ойнаар, Бады, Ревинюк, Кара-оол, Очур-оол, Бавуу-Доржу ышкаш хөй номнар ап турарларныҢ саны көвүдеп турар. НомчукчуларныҢ хереглээн номнарын эш Ичин-Хорлуу чагыдып эккеп, долузу-биле хандырып турар.

Үлегерлиг дарган

Тюлюш Кечил-оол 1949 чылда Шагаан-АрыгныҢ машина-трактор станциязынга өөреникчилеп кирген. Маска кагыкчызы бөдүүн ажылчын болуп киргениниҢ баштайгы чылында ооҢ дарган болуксаар күзели улуу-биле хайныккан болгаш цехте бүгү-ле байдалды ол кичээнгейлиг өөренип ап турган.

МТС-тиҢ дарганнаар цехи ынчаарда механизация талазы-биле дерилге чок, ажылга бергедээшкиннерни таварыштырып турган болза-даа, эш Кечил-оол аңаа торулбаан. ООҢ мергежилдиг кызымак күш-ажылын өөренип көргеш, МТС-тиҢ дирекция чери эш Кечил-оолду 1950 чылда дарганнаар ажылче шилчиткен—өөреникчиниҢ күзели боттанган.

Автомашина, трактор, комбайн болгаш көдээ ажыл-агыйның өскедаа машиналарының нарын кезектерин кылыр чагыларны эш Кечил-оол ам саат чокка бүдүрүп турар. Бо чылдың часкы хову ажылынче бригадалар үнүп эгелеп турганының үезинде «АТЗ-НАТИ» маркалыг тракторнуҢ дамчыдар сальнигиниҢ корпузу сынган, а ону солуптар ындыг белен кезек чок турган. Қылыры чиик эвес ол нарын кезекти бүдүрерин эш Кечил-оол күзелдин-биле хүлээп алган. Мергежилдиг дарган 8 шактарныҢ дургузунда ону кылып дооскан. Ындыг чижектерни эш Кечил-оолдуҢ ажылындан хөйнү көргүзүп болур.

Областың чогаалчыларының отчёт-соңгулдалыг хуралы

Бөгүн Совет чогаалчылар ЭвилелиниҢ тыва салбырының отчёт-соңгулдалыг хуралы Қызылга ажыттынар. Аңаа Москвадан келген Сталинчы шаңналдың лауреады чогаалчы А. Кожевников, Д. Романенко, Красноярскиден келген шүлүкчү И. Рождественский болгаш Хакасиядан М. Қилчичаков олар олуржурлар.

Ук хуралга совет чогаалчылар ЭвилелиниҢ тыва салбырының харыысалгалыг секретары О. Саган-оолдуҢ отчёдун дыннап чугаалажыр болгаш совет чогаалчыларныҢ II съездизинге баар төлээлер соңгуур.

А. П. ЧеховтуҢ чогаалдарын парлап үндүрүп турар

Улуг орус чогаалчы Антон Павлович ЧеховтуҢ тураскаалын бистиҢ чуртувустуҢ улустары ханызы-биле сактып турарлар.

Совет эрге-чагырганың чылдарында чогаалчының чогаалдары революция мурнунда чылдардагызынга бодааргa барык 62 катап хөй парлатынып үнген. Ол чогаалдар ССРЭ-ниҢ болгаш даштыкы чурттарның улустарының 68 дылдарынга үнген.

Амгы үеде А. П. ЧеховтуҢ хөй-хөй чогаалдарын парлап үндүреринге белеткеп турар. Бо чылын ЧеховтуҢ номнарын ниитизи-биле 1.800 экземпляр кылдыр үндүрерин төлевилээн.

(СЭТА).

АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЫШТАНЫЛГАДА

Одесса. ВЦСПС-тиҢ №3 санаторийниҢ верандазында дыштаныкчылар.
Чуруу **А. Фатеевтии.**
СЭТА-ныҢ пресслишези.

Смоленск. Хоорайның культура болгаш дыштанылга паркында хемелээшкин.
Чуруу **И. Рабиновичинни.**
СЭТА-ныҢ пресслишези.

Сочи. «Кавказтың Ривьери» деп санаторийниҢ сугга эштир чери.
Чуруу **Е. Шулеповтуу.**
СЭТА-ныҢ пресслишези.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Райкомнуң МТС талазы-биле инструкторлар бөлүү

Бии-Хем районнуң партия организациязы СЭКП Төп Комитединиң сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле элээн хемчеглерни ап чоруткан. Сентябрь Пленумунуң соонда партия райкомунуң МТС талазы-биле инструкторлар бөлүүн тургускан. Районда 6 колхозтар бар. Олар организас, ажыл-агый талазы-биле элээн быжыга бергилээн.

Инструкторлар бөлүү бодулуң ажылын колхоз бүдүрүлгезинче чоокшулаткан. Бөлүктүң инструкторлары колхозтарның партия эге организацияларынын партийжи орнизастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылдарын улам экижиде-ринге практиктиг дузаламчыларны көргүзүп турар. Инструктор бүрүзүнде 2—2 колхозтарны быжыглаан. Олар болза, СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шиитпирлериниң колхоз бүдүрүлгезинге чедишкинниг күүселдези дээш организастыг болгаш полит-кижизидилгелиг ажылдарны башкарып турарлар. Колхозтарның баштаар черлериниң, партия организацияларының, бригадаларның болгаш мал ажылының фермаларының ажыл-чорудулгазы-биле олар хүнбүрүде харылзаалыг болуп, активчилерге даянып ажылдап, колхозтар бүдүрүлгезинде четпестерни илередип, ону узуткаар хемчеглерни чорудуп турарлар.

Инструкторлар көдээ ажыл-агый талазы-биле билиглерни хүн-бүрү шиңгээдип ап, партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылдарны чорударының методунга улам мергежип келгеннер. Кочетов аттыг болгаш «Кызыл сылдыс» колхозтарны харыылап турар инструктор эш Ивашенко, «Кызыл тараачын» болгаш Ленин аттыг колхозтарны харыылап турган, ам партия райкомунуң килдис эргелекчизинде депшээн эш Каваа-Сарыг олар эки ажылдап келгеннин демдеглээри чугула. Ылаңгыяда Кочетов аттыг колхоз эрткен чылга чедир организас, ажыл-агый талазы-биле элээн кошкак болуп, ажыл-агыйның ээлчеглиг компаниялаңнга хожудап, каап турган болза, сентябрь Пленумунуң сөөлүнде ооң организас, ажыл-агыйы көскүзү-биле быжыккан, ажыл-агыйы шапкыны-биле хөгжүп турар апарган. Ол колхозка мал кыштагладыышкыны эрткен чылдарның деңнелинге бодаарга чедишкинниг эрткен. Бо чылдың часкы тарылгазын район иштинге бир дугаарында 6 ажыл хүннеринде дооскаш, райкүүскомнуң болгаш СЭКП райкомунуң шилчиир кызыл тугун алган. Ында тудуг ажылы база-ла эки чоруп турар. Ленин аттыг, «Кызыл тараачын» колхозтарның ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң темпизи база-ла дүргедээн.

СЭКП райкому көдээ ажыл-агый кадрларының шилилгезинге болгаш кижизидилгезинге кол кичээнгейни салып турар. МТС-тиң штаттыг ажылдакчылары болгаш инженер-техниктиг кадрлары долузу-биле хандыртынган. Мурнунда колхозтарга хамааржып турган трактористер ам МТС-ке доктаамал ажылдаар кадрлар болу бергеннер. Партияның кыйгырыы-биле өске черлерге ажылдап турган дыка хөй тускай эртемниглер ам МТС-те болгаш колхозтарда боттарының тускай эртеминиң аайы-биле ажылдай бергилээн. Бистиң колхозтарывыстың даргалары аайы-биле ажылдай бергилээн. Бистиң колхозтарывыстың даргалары агроном эш Гордеев, «Кызыл тараачын» колхозтуң даргазы зоотехник эш Астафьев, Ленин аттыг колхозтуң даргазы мал эмчизи эш Мактар олар колхозчу массаларның шынчы удуртукчулары болуп турарлар.

Колхозтарның, фермаларның, бригадаларның удуртулгазын организакчы ажылга дуржулгалыг, политиктиг билии бедик, көдээ ажыл-агый айтырыгларын эки билир кадрлар-биле быжыглаан. Колхозтар даргаларын шилип тургуспушаан, «Искра», «Тнилелге» колхозтарының партия организацияларының секретарыларына эштер Казаринни, Долгар-оолду, Ленин аттыг колхозтуң хову ажылының бригадиринге коммунист эш Кызыл-оолду болгаш өске-даа эштерни немей чоруткулаан.

Партия райкому болгаш колхозтарда партия организациялары колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчыларын хүн-бүрү деткип, коммунистерниң күш-ажылга мурнакчы ролюн бедидип турар. Ленин аттыг колхозтуң кол чылгычызы эш Сагаан-оол 80 белерден 60 кулуннарны, ында хой фермазының эргелекчизи эш Куртугбай 550 хойлардан 552 хураганнарны алганнар.

Көдээ ажыл-агыйга социалистиг чарышты калбартыры зона бөлүүнүң чугула хүлээлгези болур. Районнуң ажылчы чоннары бо чылын бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Ооң чедишкинниг күүселдези дээш демисел калбарып, социалистиг чарыштың түңнелдерин колхозтар, бригадалар, фермалар аайы-биле чогуур өйүнде үндүрүп турар бис. Мурнакчыларның чедишкиннерин район болгаш область солуннарынга, районнуң хүндүлел болгаш көргүзүг самбыраларынга, хана солуннарга, агитхуудустарга, хүн-бүрүнүң агитация ажылынга илередип турар бис. Бии-Хем МТС областың МТС-тениң социалистиг чарыжының июньда үнген түңнелинге бирги черни ээлээн.

Көдээ ажыл-агыйның ээлчеглиг кампанияларын эрттириниң үезинде социалистиг чарыштың мурнакчызы болган колхозтарга, бригадаларга, фермаларга, агрегаттарга тыпсыры-биле СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң, колхозтарның, МТС-терниң шилчиир кызыл туктарын болгаш комсомолчу-аныяктарның мурнакчы бригадазынга тыпсыр ВЛКСМ райкомунуң вымпелин тургускан.

Партийжи-политиктиг ажылдар улам-на күштелген. Агитация массалыг ажыл ажыл-агыйжы амыдыралбиле улам чоок харылзаалыг апарган. Бригадалар, фермалар аайы-биле ажылдап турар 120 ажыг агитаторларны 9 агитколлективтер каттыштырып турар. Агитаторларның составы сөөлгү үеде эң шыырак билиглиг коммунистерден, комсомолчулардан болгаш партия кежигүнү эвес активтерден шилитинип тургустунган.

Район төвүнүң бүдүрүлге, албан черлери болгаш школалары колхозтарга шеф дузаламчызын көргүзүп турарлар. Ылаңгыя хову ажылының турлагларынга, фермаларга көскү агитацияны нептередиринге, библиотекаларны организастаарынга, лекция номчулгаларын, беседаларны чорударынга, хана солуннарны болгаш агитлистоктарны үндүрериинге олар дузалажып турарлар.

СЭКП Төп Комитединиң сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шиитпирлерин күүседириниң талазы-биле четпестер ам-даа бар болуп турары чажыт эвес. Районнуң партия организациязы ол четпестерни дарый узуткавышаан, тарааның чайгы ажаалгазын, күскү дүжүт ажаап алышкынын, сиген кезилдезиниң кампаниязын, колхоз тудугларын чедишкинниг күүседир дээш партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылдарны улам-на экижидип, көдээ ажыл-агыйга удуртулганың методун улам-на сайзырангайжыдар ужурлуг.

О. САПЧАЙ,
СЭКП-ниң Бии-Хем райкомунуң МТС зоназының талазы-биле секретары.

Школалар септелгезин күштелдирер

Чөөн-Хемчик районнуң школалары чаа өөредилге чылынга белеткелди дүрген темпи-биле чорудуп турарлар. Бо талазы-биле Чадааананың № 1 школазы (директору эш Алдын-оол), Баян-Тала, Хорум-Даг чеди чыл школалары (директорлары эштер Канчыыр-оол, Биче-оол) эки ажылдап турар. Ол школалар одаар ыяш-биле бүрүн хандыртынган. Чадааананың № 1 школазы даштыкы херимни көрүштүг, чараш кылгаш тудуп алган. Септелге ажылдары организастыг чоруп турар.

Ындыг болза-даа септелге талазы-биле районнуң өске школаларында белеткел ажылы четпес. Ылаңгыя «Коммунизмче орук», «Кызыл тараачын», «Искра», Калинин аттыг, Сталин аттыг колхозтарда чеди чыл школалары мынчага чедир септелгеже шулуудап кирбээн болгаш ол талазы-биле хемчеглерни багай чорудуп турарлар. Ында көдээ Советтерниң даргалары школалар белеткелге ажылын четпестер ам-даа бар болуп турары чажыт эвес. Районнуң партия организациязы ол четпестерни дарый узуткавышаан, тарааның чайгы ажаалгазын, күскү дүжүт ажаап алышкынын, сиген кезилдезиниң кампаниязын, колхоз тудугларын болгаш комсомолчу-аныяктарның мурнакчы бригадазынга тыпсыр ВЛКСМ райкомунуң вымпелин тургускан.

Партийжи-политиктиг ажылдар улам-на күштелген. Агитация массалыг ажыл ажыл-агыйжы амыдыралбиле улам чоок харылзаалыг апарган. Бригадалар, фермалар аайы-биле ажылдап турар 120 ажыг агитаторларны 9 агитколлективтер каттыштырып турар. Агитаторларның составы сөөлгү үеде эң шыырак билиглиг коммунистерден, комсомолчулардан болгаш партия кежигүнү эвес активтерден шилитинип тургустунган.

Район төвүнүң бүдүрүлге, албан черлери болгаш школалары колхозтарга шеф дузаламчызын көргүзүп турарлар. Ылаңгыя хову ажылының турлагларынга, фермаларга көскү агитацияны нептередиринге, библиотекаларны организастаарынга, лекция номчулгаларын, беседаларны чорударынга, хана солуннарны болгаш агитлистоктарны үндүрериинге олар дузалажып турарлар.

СЭКП Төп Комитединиң сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шиитпирлерин күүседириниң талазы-биле

АВА

Эрээн шиник ховаганнар
агаардыва
Ээртиндир дээрже үнүп
ужукса-даа
Өнгүр чараш, чигир чемниг
чечектерден
Өскээр барбас—ыяавыла
аңаа хонар.

Өөрүнчүг, мунгаранчыг
кандыг-даа хүн
Өзүп орар чалыы биче
салгакчыга
Чаңгыс дээди,—чери чүрту
хүнү мөдү
Чарлып болбас эргими бар—
авазы-дыр.

С. САРЫГ-ООЛ.

ИЙИ СӨС

Капиталистер шуптузу-ла
Кандыг-даа капиталдан
Кажан-даа ойталавас,
Харамдыгып олче чүткүүр.

Карачангыс коргары-ла
Карл Маркс «Капиталы»
Капитализм өлүп каар деп
Чүге дизе—
Хамык шынны ында бижээн.

Эжелекчи дайзыннарга
Эң-не эки эргим сөстер:
Өрттүг дайын, ажык-кончаа,
Өске чүртту эжелээри

Дыңнап кааңда сырбаш кылыр,
Дыңнаар хөөн чок сөзү—Тайбын
Чүге дизе—
Тайбың күзээн бүгү чоннар
Дайын оруун туглап турар.

Б. ХОВЕНМЕЙ.

УДУ, ОГЛУМ

Кежээкиниң кызыл хүнү
Хербис баштап ажа берди.
Херим чанын дыргын ойнаан
Кезек оолдар тарай берди.
Авайынга эргеленгеш
Амыр удуй берем, оглум.

Өзүп келгеш, баар оруун
Өөрүшкүлүг, чырык чаагай.
Ада-чүртка дуза кадар
Ачы-күжүн улам неме.
Авайынга эргеленгеш
Амыр удуй берем, оглум

О. СУВАКПИТ.

ХАДЫҢЧЫГАШ

Шуурган ону он сес чылда
Шугул силгип, ээй соп келген.
Чайык база кээргевээн—
Хадыңчыгаш ынчалзажок
Кадыг-берттен ырма-сыныр,
Чанныр, сестип, сүртеп көрбээн.

Чүге дизе: хадыңчыгаш
Чүден артык ынак эштиг—
Шыдатынар оң чок кындыр
Шыгырадыр силгип кээрге,
Ооң-биле кужакташкаш
Онза күштүг апаар турган.

Ю. КЮНЗЕГЕШ.

ЫР

Сесерликтиң сырынынга
Сериткенип базып турдум.
Ында-мында — кушкаштарның
Ырын дыңнап таалап чордум.
Кедээмде бир чоклак талдан
Хенертен-не ыры үндү.
Ажыт черде кыстың үнү
Арыг сыңмас чапты берди.
Аныяктар ыолдуг кежиин
Аялгадан дыңнап турдум.
Ырак-чоокта чоннуң үнүн

Ырдан база танып кагдым.
Ыраажыга, төрээн чүртүм
Чаңгыс болуп катчы берди.
Ырак черже ооң ырын
Чаңгы-биле шуудуп турду...
Ыраажының өткүт ырын
Ынак чүртту деткип турда,
Ажыт черге эгелээн ыр
Ада-чүртче чаптып тараар.

С. СЮРЮН-ООЛ.

Эш хуунуң баштактаныы

С. Сарыг-оолга

Алдын-кыстың арның танып,
Адын адап—танышка-ла
Он чыл чыгам хуусаа эрти.
Ынчалза-даа, чараш кыстың
Ынакшылын чаалап аптар
Онза сөс тып чадап кагдым.

К. ЮРЬЕВ.

Салчак Токага

«Араттың сөзүн» номчукчулар
Ам-даа ыңай номчуксаарлар.
Очулгазын манавайн
Ону мурнап тыва дылга
Парлатынып үнүп кээрге
Бараанын көөр күзел улуг.

* * *

О. Саган-оолга

Тывалаарым чегей болгаш
Дыка хөйну биживээн мен—
Очулукчу бээр болза
Оон-даа хөйну бижиир мен ийин.

Х. БАЙКАРОВ.

А. Тэмирге

«А» деп үжүк тыва
меңээ айыткан,
«Араттың сөзүн» совет чонга
номчуткан,
А. Тэмир башкым,
чогаалчымдан
А мен, харын тоожу
манап олур мен.

* * *

С. Самба-Люндуптун дүжү

Чонга канчаар бараан боорун
Чогаалчы деп шилип алдым.
Бадылергей бижик-даа алдым,
Москвага өөрендим-даа.
Салым-чаяан чогумда бе?
Сагыш-сеткил кыпастаан бе?
Хөй чыл манаан номчукчумга
Көнгүс куруум шынын өчүүйн.

С. СТЕПАНОВ.

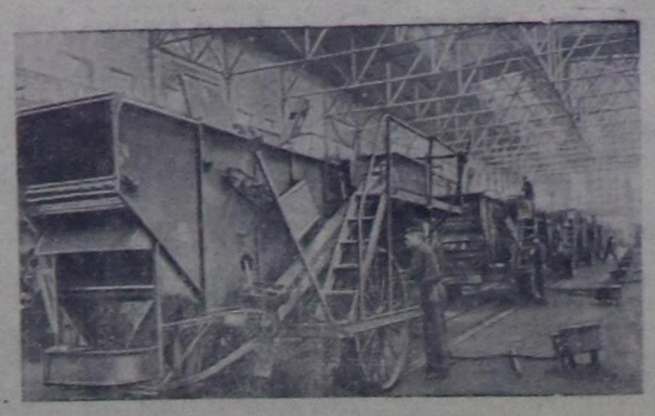

Донда-Ростов. «Ростсельмаш» заводтуң коллективи Москваның мурнакчы бүдүрүлгелериниң эгелекчи чоруун эдербишаан, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам ыңай бедидери дээш, планны хуусаа бетинде күүседири дээш социалистиг чарышче киргеп. Алтайның болгаш Казахстанның кур черлеринче, Украинаның ховуларынче болгаш көдээ ажылагыйлыг өске-даа районнарже муң-муң комбайннарны, беш бистиг андазыннарны, боду чоруур сиген кезер машиналарны болгаш өске-даа механизмнерни чоруткан. «Ростсельмаш» заводтуң ажылдакчылары чыл планын хуусаа бетинде күүседирин, эрткен чылга бодааарга бар турар бүдүрүлге шөлдериндеи продукция үндүрүлгезин 20 хуу улгаттырарын болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 2 хуу бедидерин хүлээнген.

Чурукта: комбайннар цехиниң кол конвейериниң ниити хевири.

Чуруу **В. Турбиннии.** СЭТА-ның пресслишези.

Одарны загоннарга үскеш, малды одарладырының ажылы

Одарларны шын ажыглаарын хандырып турар чүүл—одарны загоннарга (кезек-кезек бөлүктерге) үскеш малды одарладыр арга болур. Ол арганың шынныын колхозтарның болгаш совхозтарның дуржулгазы бүзүредип турар. Одарны загоннар аайы-биле организастаарга одарда көк сигенниң хемчээли 10—15 хуу, а ынчаарга малдың одарны бодунга шиңгээдип алыры—10 хуу улгадыр. Одарны система чокка ажыглаарынга бодааарга загонныг арганы хереглээнде инектиң сүдү—15—20 хуу, а ынчаарга малдың немежилге деңзизи 25—35 хуу бедиир.

Одарларны бөлүктеп организастаары-биле кады мурнакчы малчыннар ногаан болгаш шыктыг чемнерни малга немей бээр арганы калбаа-биле хереглээрин малчын бүрүзүнге сүмелеп турар.

Одарны шын ажыглаарда ону тус-тус участоктарга үскеш, кодан малдарның одарладыр бөлүүн чүзүнчүзүн аайы-биле үзүп алыр. Ооң соонда участок бүрүзүн 4—6 загоннарга деңхемчээлдиг үскеш, баш бурунгаар көрдүнген календарлыг хуусаалар ёзугаар малды ээлчештир одарладыр херек. Одарның үнүжүнге хамаарыштыр бир баш малга хереглетинер одар шөлүн 1—2 гектарга доктаадыр.

Баштайгы загоннуң оъдун одарлаткан соонда малды ийиги загонче, ооң соонда үшкү, дөрткү, бешки, алдыгы загоннарже шилчидер. Одарның хевириндеи болгаш чайгы агаар бойдустуң байдалындан хамаарыштыр чай дургузунда малдарны бир участокка-ла үштен алды чедир катап одарладыр. Бир загондан бир загонче одарладырының аргазы үштен беш, чамдыкта алды неделя болур. Ол үеде загоннуң оъду эки өзүп үнүп келир.

Саар инектерге, хаваннарга болгаш бызааларга эң чоок, эки одарны, а хойларга кургаг болгаш бедик черниң одарларын тускайлап бээр херек.

Колхозтар одарның загоннарын үзерде ол загоннуң оъду малдарга 5—6 хонуктарда оъттаар кылдыр санап үзер, чүге дээрге оон үр үеде чаңгыс загонга турарга малдарга янзы-бүрү аарыглар тыптып болур.

Кургаг черниң одарларында турар 100 баш малга загоннарның хемчээли—12—20 гектар, чавыс даглар эдээниң—8—12 гектар, суг ажар хемнер унунуң—6—15 гектар, арга-ыяштыг черлерниң—15—25 гектар болгаш тарымал сигенниг одарларның—5—10 гектар болур.

Загоннарның кызыгаарын көскү демдектер-биле аңгылаар, аргалыг болза, оруктар, бугалар аайы-биле кызыгаарын тургузар. Загоннарже малдарның баар оруктарын болгаш суг ижер черниң оруун баш бурунгаар планнап кылган турары чугула. Баштайгы загоннуң оъду эмин эртир узап үнүп келген таварылгаларда ону сигенге азы силоска кескеш ам малды одарлатса чогуур.

Загоннуң одарын малга эки одарлаткан соонда аңаа малга хоралыг сигеннер (лютик болгаш өске-даа) артып каар. Ол мал чивээн хоралыг сигеннерни дөзүнден 7—8 сантиметр кылдыр кезип кааптар херек.

Чоннуң кадыкшылы дээш

Коммунистиг партия, Совет чазак ажылчы чоннуң кадык камгалалының хереэнге улуг сагыш човаашкынны салып турар. Эмнелге четкилерин калбартып, аңаа ажылдаар тускай эртемниглериниң саны чыл бүрүде-ле өзүп турар.

Чөөн-Хемчик районнуң колхозтарында 10 кезек черде эмнелге салбырлары болгаш районнуң төп эмнелге чери ажылдап турар. Олар ажылчы чоннуң кадыкшылы дээш боттарының мурнунда салдынган сорулгаларын чедиишкинниг боттандырып турар. Районнуң ажылчы чону совет эмнелгениң ажык дузазын ханызы-биле билип, кандыг бир аарыгдан аараан ийикпе, азы эмчиниң дузаламчызын алыр дээн кижилерниң совет эмнелге ажылдакчыларынга чедип келири чаңчыл болган. Ылаңгыя ие хереэженнер үргүлчү эмнелге черлеринге божуп, биче чаштарны өстүреринің болгаш ажаарының талазы-биле эмчилерниң сүмелерин ап турарлар.

Район төвүнде эмнелге чери (эргелекчизи эш В. Александрова) чоннуң кадыкшылы дээш, янзы-бүрү аарыгларны болдурбас, ооң-биле демисежириниң аргаларын күштелдирип, боттарының тускай эртемин чөп ажыглап, кызымаккай ажылдап турар. Район төвүнде рентген барыын талакы районнарны доктаамал хандырып турар. Районда дүрген дуза чедиреринің машиназы эки ажылдап турар. Ооң-биле чергелештир Чадаана эмнелгезинде диш эмчизи, область Совединиң депутады, Ленин орденниг эш Л. Москвина, төп эмнелгениң эргелекчизи эш В. Александрова, улуг эмчи эш З. Ганиш олар чон-биле быжыг харылзаалыг, оларга чон ынак, аарыг кижилерни эптиг ээлдек хүлээп алыр, ынчангаш ажылчы чоннуң идегелин чаалап алганнар. Эш В. Александрованың чугаалап турары болза:—«Тываның ажылчы чону эмнелгениң ажык-дузазын ханызы-биле билир апарганнар. Ылаңгыя ие хереэженнер аалдарынга, бажыңнарынга божувайн, эмнелге черинге божуп ап турары дыка өөрүнчүг болгаш магалыг чаагай-дыр»—деп бодунуң изиг күзелин илередип турар.

Сестралар: уруглар эмчизинде эш Л. Култаева, халдавырлыг аарыгларда эш А. Бушинева, өкпе эмчизинде эш В. Владимирова, бөжуур бажында акушерка эштер К. Петрова, В. Карикова олар үр чылда ажылдап келген болгаш ол хүлээлгелерин ак-сеткилдиг күүседип турарлар. Ол ышкаш эштер В. Кошпай, Филотова олар боттарының билиг мергежилин бедидип алыр дээш оралдажып турарлар.

Районнуң колхозтарында эмнелге салбырлары чоннуң кадыкшылының болгаш ынакшылының төвү болу берген. Чоннуң кадыы дээш дуржулгалыг, дүн-хүн дивейн ажылдап турар акушеркалар, эмчилер көвүдеп турар. Бо талазы-биле Хорум-Дагда аныяк эмчи эш А. Ошарова акушерка эш Бойкоп, Баян-Талада сестра эш Н. Пилипенко, акушерка эш Б. Седип, Шемиде сестра эш Н. Виноградова олар хамааржып, колхозчуларның бедик идегелин ап, чоннуң ортузунга пропаганда ажылын калбартып туралар. Чүгле часкы хову ажылының үезинде эмчилер Александрова, Зверкова, Тарасенко олар колхозчуларга 17 лекцияларны номчааннар.

Районнуң колхозтарында эмнелгениң чаа тудугларынче кичээнгей салдынган. Хорум-Дагда он өрээлдиг эмнелге бажыңы туттунуп турар. Аңаа аарыг кижилерни хүлээп алырының, чыттырып эмнээрининң өрээлдери база тускай божуур бажың тургустунар. Ол чаа эмнелге бажыңының тудуу сентябрь айда доостур. Ында Жданов аттыг колхозтуң тудугжулары шалыпкын ажылдап турарлар. Баян-Талага, Шемиге божуур бажыңнар ажыглалга кирер.

Ынчалза-даа районнуң иштинде кадык камгалалының ажылында четпестер ам-даа бар болгаш узуткатынмайн турар. Төп эмнелгеде тургустунган беш районну хандырып турар рентгенни техника талазы-биле хандырарынче кичээнгей салдынмайн турар. Ооң ужурундан ажылдавайн баар болгаш ыракузактан келген кижилер манап чадашкаш чоруптарының таварылгалары бар.

Чамдык черлерде эмнелге салбырлары-чоннуң өзүп турар культуразының бедик негелдезинге чедир ажылдавайн турар, келген кижилерни эптиг ээлдээ-биле көрбес, манадыр чүүлдер эвээш эвес. Ындыг байдал Иймеде эмчи салбырында (эргелекчизи эш Калесникова), Калинин аттыг колхозта эмчи салбыры (эргелекчизи эш Болкова) олар хамааржыр болгаш чалаашкыннарга эвээш баар, эмнерни чогуурубиле албас, ажылчы чоннуң ортузунга танылыга ажылдарын эвээш чорудуп турарлар.

Районнуң кадык камгалал килдизи (эргелекчизи эш Ковенский) көдээ эмчи салбырларынга практиктиг дузаламчыларны ам-даа четпес көргүзүп турар болгаш чаңгыс-даа катап барбайн турары четпес.

Сорулга болза, районнуң эмнелге ажылдакчылары партияның болгаш чазактың салган сорулгаларын чоннуң ортузунга таныштырып, боттарының хүлээлгелерин ак-сеткилдиг күүседири болур.

Д. СЮРЮН-ООЛ,
«Шынның» корреспондентизи.

Тыва литератураны бедик көдүрлүүшкүнче

Бо чылдың ноябрьда совет чогаалчыларның ийиги съездизи болур. Бистиң чурттуң культурлуг амыдыралында чугула болуушкун болур ол хуралга тус-тус республикаларның, крайларның болгаш областарның чогаалчылары бирги съездиден бээр эрткен үениң дургузунда кылдынган бүгү ажылдарын түннеп, ону холбаштыр литератураның теорийлиг болгаш чогаадылгалыг айтыыларын съездилеринге, хуралдарынга чугаалажып турарлар.

Бо талазы-биле алырга Совет Тыванның аныяк литературазы база-ла бодунуң эрткен оруун көрүп, кылган ажылдарын санаар, чазыгларын, четпестерин демдеглээр апаар. Совет улустарның литератураларының иштинде чогаалчыларның бирги съездизиниң соонда тургустунган эң аныяк литература—тыва литература болуруун шупту билир. Ол хиреде-ле совет тургузугнуң, Коммунистиг партияның ленинчи-сталинчы национал политиказының ачызы-биле аныяк тыва литература шын орукта туруп алган, хөгжүлденің баштайгы базымнарын кылып, чүгле обласка эвес, харын Бүгү-эвилелге сураглыг, харын-даа даштыкы демократтыг чурттарда безин очулдуртунуп турар чогаалдыг болуп турар. Чогаалчы С. Қ. Токаның «Араттың сөзү» деп повестизи орус, украин, казах, коми, польша, немец болгаш өске-даа дылдарда очулдуртунган. Тыва чогаалчыларның чамдык чогаалдары орус дылкырында очулдуртунуп, «Дружба народов», «Огонек», «Сибирские огни», «Енисей» ышкаш улуг журналдарга парлатынып турар апарган. Чогаалчы Ю. Кюнзегештиң шүлүктериниң орус дылда очулгазының чыындызы «Советский писатель» деп парлалга черинде тускай дептержигеш кылдыр парлатынып турар.

Оон ангыда сөөлгү чылдарда С. Сарыг-оол, Л. Чадамба, С. Сюрюн-оол болгаш өске-даа чогаалчыларның чогаалдары тускай номчугаштар кылдыр үндүртүнген. «Тыва шиилерниң чыындызын» парлап үндүрген. База «Аныяк шүлүкчүлер» деп чыындыда Тыванның чээрби ийи аныяк чогаалчылары боттарының чогаалдары-биле киржип турарлар. Ында элээн чогаалдарны бижип, сурагжаан чогаалчылардан ангыда баштайгы шүлүктерни чаа бижип эгелээн мурнунда билдинмейн чораан аңыяктарның чогаалдары база киргилээн. Совет чогаалчылар Эвилелиниң тыва салбырының альманахы «Улуг-Хемде» чогаалчыларның болгаш актив авторларның чогаалдары өй-өйде парлатынып турар. Ынчаарга тыва чогаалдың амгы ниити байдалын хереченлеп турар «Тыва литератураның кыска очерги» деп ажылды тускай дептер кылдыр парлап үндүрген. Бо бүгү ажылдар аныяк тыва чогаалдың шын хөгжүп турарын хереченлевишаан, ооң кадрларының идей-политиктиг болгаш чечен мергежилдиг деңчелиниң өзүп турарын айтып турар.

Бистиң тыва литератураны тургузарынга болгаш хөгжүдеринге улустуң аас-чогаалдарының үлегерлери, орус литератураның эң байлактыг дуржулгалары ачылыг ужур-дузалыг болган. Улустуң аас-чогаалдарының чечен, мерген, каас, аян үлегерлеринге үндезилээш, тыва чогаалчылар боттарының баштайгы чогаалдарын тургусканнар. Чүге дээрге бижимел литература Тывага турбаанындан оон өске көрнүр чүве оларга чок турган. Тыва бижиктиң тывылганы-биле холбашкан бистиң литературавыстың тургустунган үндезини ында. Ынчаарга чаңгыс ооң-биле бистиң литература дүрген сайзырап шыдавазы база билдингир. Тыва литератураның чогаалдарының идейлиг утказын, уран-чечен деңнелин бедидеринге теорийлиг билигларни билип алырынга ачылыг саңлдарны орус литератураның чогаалдары көргүскен. Ол колдуунда орус дылдың кырында чогаалдарны тыва дылче очулдурарын дамчыштыр болган. Ол чорудулга бүгү тала-биле саңлдарлыг болган. Чогаалчыларның билиглерин бедидеринге-даа, литератураның ужурун угаарынга-даа, орус литератураны бистиң номчукчуларывыска нептередиринге-даа ужур-дузалыг болган. Шынап-ла тыва номчукчулар бодунуң дылынга орус классиктиг болгаш совет литератураның чогаалдарын номчуп, олардан орус культураның үлегерин билип ап турарлар.

Ынчаарга тыва литератураның мактанып болур чедиишкиннерин демдеглээри-биле чергелештир тыва чогаалчыларның чогаадылга ажылдарында четпестер область чогаалчыларының отчёт-соңгулдалыг хуралы болуп турар үеде эскертинмейн барып болбас. Бо талазы-биле колла четпес чүве чүл?

Тыва литератураның ниити байдалы болгаш ооң чогаадыкчы кадрларының билиглериниң ниити деңнели бистиң областың ажыл-агый болгаш культура талазы-биле хөгжүлдезинден хожудап турарында болур. Сан талазы-биле эвээш, а шынар талазыбиле чавыс болуп турар. Тыва литературада роман чижектиг улуг хемчээлдиг чогаал ам-даа чок болгаш ындыг чогаалдарны тургузарының оралдажыышкыны безин сураг болуп турар. А үе келген, тыва романнар, повестилер тургузары чугула болган. Бо сорулганы чедип алыр күзенчиг болуп турар болганда, ооң бетинде бистиң литературада теманың кызыызы ышкаш, чечен мергежилдиң чавызы ышкаш четпестерни узуткап алыры хүннүң айтыыглары болуп турар.

Шынап-ла тыва литератураның темазы аажок кызыы, чаңгыс талалыг, чүгле колхозчу амыдыралче угланган болуп турар. Чечен чогаалдарга чырытынар ужурлуг тыва улустуң төөгүлүг эрткен үезинің дугайында, бистиң партиявыстың башкарыкчы, углакчы удуртулгазының дугайында, тайбың-ның болгаш найыралдың дугайында, совет кижиниң болгаш ооң бүгү талаларлыг чорудулгаларының дугайында болгаш оон-даа өске хөй-хөй талалар бижитинмейн турары бистиң литератураның улуг четпестериниң бырээзи болур. Ылангыя ажылчын аңгы дугайын бистиң чогаалчылар шуут эскербейн турары шын эвес. Харын чамдык кижилер ону чок кылдыр бодап турарлар. Ол ындыг эвес. Ол бар. Областа үлетпүрнүң одаглары көвүдеп турар, моон соңгаар улам калбарар, сайзыраар болгай. Ооң-биле холбаштыр аныяк ажылчын аңгы база өзер, күштелир, ынчангаш чогаалчыларның олче кичээнгей салырын негеп турар.

Чогаалдарның темазын алгыдары, ону хөй талаларлыг кылдыр байдары бистиң чогаалчыларның чугула сорулгаларының бирээзи болур.

Тыванның эрткен үези, ооң ажылчы чонунуң феодалдарга болгаш колонийжилерге удур маадырлыг демисели чогаалчыларның чогаадылга ажылынга байлак материалдарны берип турар. Ынчаарга Тыванның ажылчы чоннарының демиселин чогаалга илередирде, улуг орус улустуң хосталгалыг демиселиниң ужурдузазындан чарып болбазы, ооң-биле холбаштырары билдингир. Совет Эвилелиниң улустарының акы-дунма өг-бүлезинде тыва улус он чыл чурттап келген үениң дургузунда ажылагый болгаш культура талазы-биле канчаар-даа аажок улуг чедиишкиннер чогаалчыларның мурнунга хайныышкынныг чурумалдарны ажыдып турар. Тыванның социалистиг үлетпүрүнүң болгаш транспортунуң, көдээ ажыл-агыйының болгаш культуразының эң эки хөй-хөй ажылдакчыларының сураа калбарып, областа муңмуң башкылар, эмчилер, агрономнар, зоотехниктер болгаш совет, комсомол, партия ажылдакчылары ажылдап турарлар. Оларның чедиишкиннер дээш, Төрээн чурттуң күчүзүн бы-жыглаары дээш, бистиң чуртка коммунистиг ниитилелди тургузары дээш демисели тыва литератураның бүгү жанрларының калбак темалары болур ужурлуг.

Амыдыралда чаа чүвени, улустуң шынарын илередип турар чүвени эскерип билири, мурнакчы чүвениң, эргини, артыышкынны ыяавыла тиилээрин көргүзүп билири амыдыралдың бодун ханызы-биле өөренириндеи, ону шинчилээринден болдунар. Чогаалчының сорулгазы—амыдыралды, шыныг байдалды өөренири, көөрү, чыгдынган материалдарны бодап көөрү, оларны практика-биле хынаары болур ужурлуг. Ооң-биле кады литератураның бодунуң тускай негелделерин, аргаларын билири, өөренири база чугула.

Тыва литератураның кол четпестериниң база бирээзи—тургустунуп тыптып турар чогаалдарның уранчеченниң чавызы, проза чогаалдарын-даа алырга, ылангыя шүлүк чогаалдарын ап көөрге, чамдык чогаалчыларның чогаалдары сюжет тургузуундан эгелээш сөс домаанга чедир чевеннерлиг, чечен мергежилдери чавыс болуп турар. Бо байдалдың үнүп кээп турар чылдагааны бистиң чамдык чогаалчыларывыс боттарының, чогаалдарын бижиирде кыдыразы-биле бодап, чиигі-биле кылып, ылангыя дылын экижитпейн турарлар. Ооң ужурунда бистиң чогаалчыларның хөй-хөй чогаалдарының уткалары тодарап илеревээн, чечен мергежилдиң байлак аргаларын, үлегерлерин долу ажыглаваан болур. Олар чедир кылдынмаан, сөстери хөй болуп турар. Бо байдал чүгле эгелеп бижип чоруур бижикчилерниң чогаалдарында эвес, харын чамдык сурагжаан болгаш мурнундан тура бижип келген чогаалчыларның чамдык чогаалдарында бар болуп турар.

Чечен мергежилди өөренип, шиңгээдип алыр чорук—тыва чогаалчыларның мурнунда турар эң чугула сорулга болур. Ону тыва литератураның хөгжүлдези шынгыы негеп, чогаалчылар боттарының чогаадылга ажылының ханы ужурун бүгү таладан үнелеп көөрүн айтып турар. Ону бистиң чонувус негеп турар. Боттарының билиг мергежилин бедидип тургаш, совет кижиге төлептиг чогаалдарны тургузарын бистиң Коммунистиг партиявыс негеп турар.

Тыва литератураның эрткен оруу кыска-даа болза, ооң тургузукчулары болур тыва чогаалчылар болгаш шүлүкчүлер өөренмишаан, өспүшаан чорааш, Совет Эвилелиниң улустарының дуржулгаларынга даянып чорааш, бодунуң литературазын бедик чадаже хөгжүдүп шыдаарлар.

О. САГАН-ООЛ,
Совет чогаалчылар Эвилелиниң тыва салбырының харыысалгалыг секретары.

Индий-Кыдат чурттарында улуска удур корум-чурумнар

Индий-Кыдаттың чурттары—Вьетнам, Кхмер болгаш Патет-Лао делегейниң ийи дугаар дайынының мурнунда Францияның колониалдыг чагыргазынга турган. Француз колонизаторларның ол чурттарда даяныр күжү кара-туразында аажылап чагырар династияларга баштаткан феодал ызыгуурттаннар турган Империатор Бао Дай, хаан Нородом Сианчук болгаш хаан Сисаванг Вонг дээн ышкаш ындыг ызыгуур салгакчылары француз колонизаторларның тургусканы эрге-чагырганың чалча органнарын башкарып турган. Делегейниң ийи дугаар дайынының үезинде, кажан япон шериглер Индий-Кыдаттың девискээрин эжелеп апканда Вьетнамның, Кхмерниң болгаш Патет-Лаонуң чалча чагырыкчылары япон эжелекчилер-биле идепкейлиг кады ажылдажылганы чорудуп турган. Дайынның төнчүзүнде Вьетнамның, Кхмерниң болгаш Патет-Лаонуң тура-халыышкын кылган улустары реаксылыг корум-чурумнарны дүжүр октааш, япон эжелекчилерни сывырып үндүрүпкен. Кхмерге болгаш Патет-Лаога удурланыышкынның чазактары тургустунгулаан, а Вьетнам болза Демократтыг Республика кылдыр чарлатынган. 1946 чылдың март 6-да Франция «бодунуң саң-хөөлүг, армиялыг, парламентилиг, боду чазактыг (Хо Ши Минге баштаткан—Е. Е.) хостуг күрүне» дээш Вьетнамның Демократтыг Республиказын төпшээреп хүлээген. Ынчалза-даа, 1946 чылдың декабрьда француз колонизаторлар Вьетнамның Демократтыг Республиказынга удур дайынны дөгээн, а элээн болганда олар 1946 чылда-ла бодунуң дүжүлгезин кагаш чурттан дезип чоруй барган император Бао Дай Вьетнамның француз шериглер эжелеп алган районнарында эрге-чагыргазынга катап ээп келген.

Ол-ла душта француз шериглер Кхмер болгаш Патет-Лаоже шургуп киргеш, ында чалча корум-чурумнарны катап тургускулааш, ооң бажында Нородом Сианук болгаш Сисаванг Вонг хааннарны олурткулаан. Француз Эвилелде кирип турар «хамаарышпас» чурттар деп атты олар алганнар. «Хамаарышпас» чоруктуң ээлериниң ол чалча корум-чурумнарны чарлааны кара чүвени ак удазын-биле даарап кааны ышкаш ол хире тода болгаш чевен болган дээрзин америк сеткүүл «Крисчен сенури» безин демдеглевес аргажок болган. Ол сеткүүл мынча деп бижээн: «Французтарның Индий-Кыдатка саналдап дөгээн «хамаарышпас» чоруу кымны-даа хандырып шыдавас ол хире көзүлдүр авыяастыг».

Ындыг болзажок, ол оптуг авыяазын Индий-Кыдатта француз ээлел черлерин боттарының холунга киирип алырын бодаан америк монополистерге улуг ажыктыг болган. 1950 чылдың эгезинде АКШ Вьетнамның, Кхмерниң болгаш Патет-Лаонуң чалча корум-чурумнарын төпшээреп хүлээген соонда удатпаанда оларга экономиктиг болгаш шериг «дузаламчызын» көргүзүп эгелей берген. Индий-Кыдаттың французтар эжелеп алган районнарынче америк шериг болгаш экономика миссиялары, чөвүлекчилер, эксперттер, консультантылар мурнун былаажып кирип эгелээн. Индий-Кыдаттың чурттарын бодунуң холунга чоорту киирип алырының кажар аргазын бодааш, американнар француз шериглерниң ээлеп алган районнарында тургустунган корум-чурумнарның «долу хамаарышпас» чоруунуң талалакчылары бис деп чагдынып алган чоруп турар.

Ындыг болза-даа, Индий-Кыдаттың чалча корум-чурумнарын «хамаарышпас күрүнелер» кылдыр чарлаан ол оптуг авыяазыннар ол чурттарның болгаш Азияның өске-даа чурттарының улустарын мегелеп шыдаваан. Азияның Индия, Бирма, Индонезия, Пакистан дээн ышкаш күрүнелери ол корум-чурумнарны хүлээп төпшээревээн. Оон туржук АКШ-тың аайындан эртпес Филиппиннерниң чагырыкчылары безин Вьетнамда, Кхмерде болгаш Патет-Лаода америк-француз чалчаларны хүлээп төпшээрээринден ойталаан.

Ол чалча корум-чурумнар чогум кайы хире девискээр черлерде нептерээнил?

Француз колонизаторларның тургузуп каан корум-чурумнарының эрге-чагыргазы Индий-Кыдаттың девискээриниң Францияның шериглериниң эжелеп алганы районнарда таратынып турар деп чүвени хамыктың мурнунда демдеглээр херек. Ооң-биле кады Вьетнамның Улустуң армиязы Вьетнамның девискээриниң дөрттүн үш кезиинден хөйүн, а Патет-Лаонуң улустуң-хосталга армиязы бодунуң чуртунуң чартыындан хөй кезиин хостап алганын база өөренип көөр херек. Кхмерниң үштүн бир хире кезии болуп турар дыка улуг девискээр черни ооң национал-хосталга армиязы хостап алган.

Ынчангаш чалча корум-чурумнарның ам ында даяныр кандыг-даа социал депкиштери чок дээрзин моон билип алыры берге эвес. Олар француз колонизаторларның чыдалары-биле дугланып алгаш, француз болгаш америк монополийлер-биле чоок харылзаа тургузуп, оларның Индий-Кыдат чурттарын үптеп, дээрбедээр талазы-биле чорудуп турар операцияларында айбычының ролюн күүседип турар феодал ызыгуурттаннарның эрге-ажыктарын камгалап, оларны төлээлеп турар.

Индий-Кыдатта чалча корум-чурумнар дээрге—буржуаз мегечи-демократияның чыды безин чок колониалдыг диктатураның корум-чурумнары болуп турар. Бао Дайның тергиидеп турар районнарында амдыгаа чедир парламент хевирлиг эргелелдер безин тургустунмаан. Конституциялыг монархия ёзу барымдаалап чарлатынган Кхмерде Нородом Сианук хаан ооң хөнүү чогу Национал дың хуралын ийи удаа тарадыр сывырган.

Вьетнамның, Кхмерниң болгаш Патет-Лаонуң француз шериглер эжелеп чагырган девискээриниң районнарында ёзулуг эрге-чагырга херек кырында француз шериглериниң командылалының, хөй санныг француз болгаш америк «чөвүлекчилериниң» холунда туруп турар.

Чалча корум-чурумнарның талалакчыларының хөй нуруузу дээргеле чүгле колониалдыг эрге-чагыргалар эвес, а харын фашистер-биле кады ажылдажылга кылып тургаш боттарының кижи дөргүзүп ышкынып, чоннуң өскүзүнниг дайзынары болган янзы-бүрү идегеттер болуп турар. Ол дээрге—өскерликчилер, сатыныкчылар, күрүне хөренгизиниң оорлары, чижеҥ садыгжылар болгаш өскелер-даа. Чижээ, баодайжы чазактың амгы премьер-министри Буу Лок дээри моон мурнунда Францияның колония министерствозунуң агентизи турган болгаш француз эжелелдиң үезинде аҥаа туруп алгаш, немец фашистер-биле кады сүлчээлежип турган.

Чалча корум-чурумнарның административтиг аппараттары күрүнени тудуп чиир чыгай берген. Даштыкы журналистерниң медээлерин ёзугаар алырга, Индий-Кыдаттың «каттышкан күрүнелеринде» премьер-министрден эгелеткеш үүрмек албан-хаакчыларга чедир шупту садыглап турар. Баодайжы Вьетнамда индий-кыдат чоостар-биле чижеҥ садыг кылып турар дугайында бүгү делегейде дыргын тараан дүвүрээзинниг ол чүдек херектен 176 миллион франкыны ап баран император Бао Дайның бодундан эгелээш эҥ-не бедик эрге-дужаалдыг хөй кижилер холбажып турар.

Чалча корум-чурумнарның контролюнда турар девискээрлерде улустуң чаагай чоруунга херектиг чүүү-даа кылбайн турар.

Чурттакчы чоннарның хөй нуруузу болуп турар ында тараачыннарның байдалы онза аар-берге болуп турар. Чер мурнуку хевээр-ле француз помещиктерниң болгаш феодал ызыгуурттаннарның холунда турар.

Чери чок болган ужурунда тараачыннар ону эжелеп алгаш ооң уъжун дүжүдүүк 70—80 хуузун оларга дедир төлээр чорукка албададып турар. Тараачыннарның өре болгаш үндүрүглер төлеп санашканының соонда оларның боттарынга артып калган чөгенчиг эвээш аъш-чемнерин безин олар ооң-биле улустуң-хосталга шериглерин хандырар аппаар дээш француз эжелекчилер болгаш чалча эрге-чагыргалар хавырып ап турар.

Хоорайларда ажыл-агыйның үрелип бустуушкуну, ажыл-чокталыышкын, өртектер улгадыышкыны киткеп турар. Аар үндүрүглер болгаш хавырылдаларга чон чыттыр бастырып турар. Полицияның болгаш эрге-чагыргаларның ужур-дүрүм чок аажылаашкыннарының түүнелинде кым-даа бодунуң айыыл чок чоруунуң салым хуузунга бүзүрөвейн турар.

Американнарның айтыышкыннарын ёзугаар чалча чазактар хөй шериг хемчеглерин боттандырып чорудуп турар. Тускай медээ-биле алырга безин, баодайжы корум-чурумнуң районнарында, 1953 чылда үүгле дорт шериг чарыгдалдары бюджеттиң 68 хуузун эжелээн. Кхмерниң болгаш Патет-Лаонуң Нородом Сианук болгаш Сисаванг Вонг оларның чагырып турар кезектеринде база-ла шак ындыг байдалдыг туруп турар. Америк-француз эрге-чагыргаларның олуртуп каан чалча төлээлекчилериниң чагыргазының адаанда турар бүгү-ле районнарда чурттакчы чоннарны америк чепсек-биле хандыртынып турар армияже күш-биле мобилизастап чорудуп турар.

Индий-Кыдат чалчалар бодунуң америк кожайларының айтыышкынын күүседип, элээн хөй удаа өнчүкчөгээлиг медеглелдерни чугаалап тургулаан болгаш боттарының шериг хемчеглерин ажыы-биле күштелдирип тургулаан. Баодайжы чазак, эҥ ылаҥгыя бүгү-ниити мобилизация дугайында дужаалды үндүрген.

Ындыг болза-даа, Вьетнамның, Кхмерниң болгаш Патет-Лаонуң улустары, америк болгаш француз колонизаторларның оларга дөгеп турары чалчалардан шагда-ла хая көрүү бергилээн болгаш харын үүгле боттарының, улустуң чазактарын деткип турарлар. Вьетнамда—Хо Ши Минге баштаткан Вьетнамның Демократтыг Республиказының чазаа, Патет-Лаода—Суфанувонг баштаан удурланыышкынның чазаа, Кхмерде—Сон Нгок Мин баштаан удурланыышкынның чазаа бар. Үүгле ол чазактар Индий-Кыдат чурттарының улустарының хоойлу ёзугаар төлээлекчилери болур болгаш оларның киржилгези чокка индий-кыдат айтырыын ёзулуг тайбың арга-биле шиитпирлээри болдунмас.

Е. ЕГОРОВ.

ГВАТЕМАЛАДА БОЛУУШКУННАРГА ХАМААРЫШТЫР

Гватемаланы камгалаарынче!

Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының Секретариадының дыннадыы

ВЕНА. Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының Секретариады дыннадыг парлаан, ында чугаалап турары болза:

Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязы Гватемаланың ажылчы чоннарының бүгү ниити конфедерациязындан (ГАБНК) болгаш Гватемаланың тараачыннар эвилелинден дараазында телеграмманы алган:

«Соңгу Американың саълдарлыг бөлүктериниң бергени дайзынның самолёттары Гондурастың аэродромнарынга туруп алгаш, тайбың чонну кем-буруулуу-биле бомбалаарын болгаш боолаарын үргүлчүлеп турар. Хүрээлер, школалар, чурттарга бажыңнары буступ тур. Демократтыг куштер болгаш чазактың шериглери өске чурттуг эжелекчилерге удур патриотчу демиселди кады чорудуп турар. Каттышкан Нациялар Организациязының Айыыл чок чоруктуң Чөвүлели күштүг хемчегларден саадавайн алырын негээринче Силерни кыйгырып тур бис».

Дыннадыгда оон ынай чугаалап турары болза, Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязы Гватемаланың чонунга хамаарыштыр ол чуртче халдаан хөлезиленикчилериниң үүлгеткени кем-буруулуг херектерге удур эҥ-не шиитпирлии-биле удурланып тур. «Юнайтед фрут коммпани» деп соңгу-америк трестиге бараан болуп турар диктаторларның эрге-чагыргазы туруп турар Гондурастың болгаш Никарагуаның аэродромнарында туруп турар самолёттарның бомбалаашкыны болза, Гватемалаже боо-чепсектиг халдаашкынга АКШ-тың монополистериниң ажыы-биле холгаарлап киржилгезиниң чаа көргүзүү болур.

Гватемаланың тайбың чонун чүдек-бужары-биле өлүрүп турар чорукту болдурбас дээш удурланыышкынның үнүн көдүреринче, Латин Американың улустарынга дорт айыылды ооң-биле кады чедирип болур интервенцияны. Гватемаланың ажылчын ангызынга болгаш улустарынга удур даштыкы интервенцияны соксадыры-биле чугула хемчеглерни Айыыл чок чоруктуң Чөвүлели доп-дораан алырын Каттышкан Нациялар Организациязының чазактарында боттарының соңгаан төлээлекчилериниң негээринче бүгү профэвилел организацияларын бүгү ажылчы чоннарны Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязы кыйгырып тур.

(СЭТА).

КЫДАТ УЛУС РЕСПУБЛИКАДА

ШАНХАЙ. Гватемалага удур Американың Каттышкан Штаттарының чорудуп турар интервенциязының дугайында медээлерни Шанхайның бүгү солуннары парлап турарлар. «В Эньхуэйбао» солуннуң бижээни болза: Гватемалага удур Каттышкан Штаттарның болгаш оларның агентуразының чорудуп турар үрегдекчи үүлгедиишкиннери Гватемаланың дүрүм ёзугаар чазаан чепсектиг күштер-биле дүжүрер дээн шуут ораалдажыышкын болур. Даштыкы эжелекчилерге удур бодунуң ыдыктыг демиселинге гватемала улус часкан эвес. Бүгү делегейниң ылаҥгыя Латин Америка чурттарының улустарының деткимчези болгаш сагыш-сеткил каттыштырылгазы ооң талазында.

УРУГВАЙДА

МОНТЕВИДЕО. Монтевидеонуң Университет шөлүнге июнь 22-де Гватемаланың улузунуң бодунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселди-биле эҥ-сеткилдиг каттыштырарының демдээ кылдыр Уругвайның университеттериниң студентилер федерациязының организастаан митингизинге муҥ-муҥ уругвайлар чыылган.

Митингиниң киржикчилери Гватемалага удур АКШ-тың белеткээн болгаш деткээн интервенциязын буруу шапкан болгаш хан төгер чорукту доп-дораан соксадырын негээн. Митинг хөй чүс муҥ киржикчилиг чыскаал-биле доозулган.

ГОНДУРАСТА

НЬЮ-ЙОРК. Тегусигальпадан (Гондурас) медээлеп турарын ёзугаар алырга, июнь 23-түү кёжээзинде Гондурас полициязы Гватемаланың чазаан деткээн университет студентилериниң чыскаалын көрүп турган. Тегусигальпы чурттакчыларынче боолаашкыннар кылган. 7 кижи балыглаткан.

Гондурастың талазындан кылган интервенция дээш харыысалганы Гондурастың чазаа хүлээр деп митингиге сөс алган кижилер чугаалаан.

(СЭТА).

Гватемалада дайын чорудулгазы

ПАРИЖ. Гватемаланың армиязының июнь 29-тагы тускай дыннадыын Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизи дамчыткан. Ол дыннадыгда болза, интервентилериниң самолёттары демир оруктарны бомбалаан деп чугаалап турар.

Гондурастың кызыгаар-биле хоорай аразында шыргай арыг шыпкан дагларда мөөңнетинген интервентилериниң шериглериниң артынчылары турар Чикимул районда тулчуушкуннар үргүлчүлеп турар деп дыннадыгда база чугаалап турар. Минометтер болгаш артиллерияга деткиткен шериглер дайзынның туружуун атакалап турар.

Чазактың шериглери интервентилериниң Пуэрто-Барриос портту эжелеп алыр дээн планын шуут үрээн. Олар ол портту эжелеп алгаш, аҥаа чалча шериглерни болгаш шериг материалдарын дүжүрерин планнап турганнар деп дыннадыгда айтып турар.

(СЭТА).

Агрессияга удур демиселге Гватемаланың армиязының чедиишкиннери

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң корреспондентизи Гватемаланың армиязының командылалының дыннадыын дамчыдып турар, ол дыннадыгда чугаалап турары болза, амгы үеде гватемала армия дайын болуп турар черлерде бүгү стратегтиг пунктуларны контрольдап турар. Гватемаланың армиязының командылалының июнь 24-те медээлээни болза, чазактың кезектери Пуэрто Барриосту «долузу-биле контрольдап турар». Эжелекчилерниң Пуэрто Барриостадаа, Пуэрто Барриостан 60 миль черде турар Гуалан хоорайда-даа чаҥгыс-даа быжыглал пунктузу артпаан. Ук медээде болза, июнь 24-түү дүштен соңгаар 12 шак дургузунда болгаш дайын чорудулгазын киирип турар.

Дыннадыгда чугаалап турарын ёзугаар алырга, чазактың кезектери Пуэрто-Барриоска удурланыышкынны ажып эртпишаан, «агаардан эккеп дүжүрген ок-чепсек-биле эки хандыртынган» дайзынның быжыглал пунктузунуң турар чери Моралес уунче шавар халдаашкынны чоруткан. Моралес чазактың шериглериниң холунда кирген, хоорайның кыдыын дайзындан аштап-арыглаан деп дыннадыгда айтып турар. Дайзын улуг чидириглерге таварышкан деп армияның командылалы дыннаткан. Боолар, частыр үүлдер болгаш шеригниң өске-даа үүлдери хунаап алдынган. Дыннадыгның төнчүзүнде айтып турары болза, июнь 23-түү кежээзинде найыслалдың кырынга дайзынның самолёттары көзүлбээн.

ПАРИЖ. Гватемала хоорайдан Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, республиканың президентизи Арбенс парлалга берген медеглелинде Гватемалаже халдаан эжелекчилерниң ужур-дүржок чоруун каргаан. Эжелекчилер хамаатыларны, ылаҥгыя тараачыннар комитеттериниң кежигүннерин болгаш профэвилел удуртукчуларын боолап өлүрүп турганнар. Банан тарылгалыг районнарга ол черниң багай чепсегленген профэвилел удуртукчулары «төнчүзүнге чедир камгаланып тургаш» канчаар-даа аажок маадырлыг чорукту көргүскеннер деп медеглелде чугаалап турар.

(СЭТА).

Индияның күрүне ажылдакчылары-биле Чжоу Энь-лайның ужуражыышкыны

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң корреспондентизиниң Делиден медээлеп турарын ёзугаар алырга, июнь 25-те Кыдат Улус Республиканың премьери болгаш даштыкы херектер министри Чжоу Энь-лай эртенгиниң 9 шак 30 минутада Индияның президентизи Раджендр Прасадка чораан. Чжоу Энь-лайны ооң чөвүлекчилери Цяо Гуань-хуа биле Ван Чжо-жу, а ол ышкаш Индияда кыдат элчин Юаны Чжан-сянь олар үдеп чораннар.

Эртенгиниң 10 шак 15 минутада Чжоу Энь-лай Индияның вице-президентизи Радпакришнан Сарвапаллиге, 11 шакта Индияның премьер-министри болгаш даштыкы херектер министри Джавахарлал Неруга чораан. Чжоу Энь-лайны ооң чөвүлекчилери болгаш Индияда кыдат элчин Юань Чжун-сянь үдеп чораан.

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң корреспондентизиниң Делиден дамчыдып турары болза:

Кыдат Улус Республиканың премьери болгаш даштыкы херектер министри Чжоу Энь-лай июнь 25-те Индияның премьер-министри Джавахарлал Неру-биле беседалашкан. Беседа 3 шак хире үргүлчүлээн.

Кежээ Чжоу Энь-лай Индияның премьер-министринге болган шай-лалгага чалатырган. Ооң соонда олар чугаалажыышкынын үргүлчүлээннер.

(СЭТА).

РСФСР-ниң кубогу дээш маргылдаа

Эрткен дыштанар хүнде Кызылдың «Совет Тываның 5 чыл ою» стадионунга РСФСР-ниң кубогу дээш Ачинскиниң командазы биле Кызылдың командазының аразынга ужуражыышкын болган.

Ачинскиниң командазы РСФСР-ниң кубогу дээш Красноярск крайга болган маргылдааларның тиилекчизи.

Маргылдааның баштайгы минутазындан эгелээш-ле Кызылдың командазының ойнакчылары күштүг атаканы эгелээн. Оон үргүлчү-ле аалчыларның хаалгазының чоогунга болуп, каш удаа хаалгага кээп турган. Кызылчылар баштайгы кыш-ла минутаның иштинде үш катап азыгдан тепкен. Ынчалза-даа сан ажытынмаан. Кызыл командазының ойнакчызы Ч. Баирниң дорт девишкини-биле мяч аалчыларның хаалгазынче чуглуп кире берген. Ол болза, оюнның эгелээнинден бээр 23 минута болганы ол.

Аалчылар удурланыышкынын күштелдирип турган. Ынчалза-даа баштайгы санны алганының соонда 12 минутада кызылчыларның ойнакчызы В. Мерзляков база бир мячини бажы-биле киир үзүпкен.

Маргылдааның бирги чартыы Кызылдың командазының тиилелгези-биле 2:0 санныг болуп доозулган. 15 минута чаҥсарның соонда оюн үргүлчүлээн. Кызылдың командазынга ийиги оюн баштайгызындан арай берге турган. Чүге дээрге бирги оюнда олар хат аайы-биле ойнап турган болза, ам хат удур ойнаар апарган. Ынчалза-даа ол кандыгдаа шаптык ужураштырбаан.

Ачинскиниң командазы оюнунуң темпизин улам-на күштелдирип турган. Кызылдың командазы бодунуң чедиишкинин улам быжыглап турган. Мяч каш катап кызылчыларның хаалгазынга кээп турган. Ынчалза-даа оларның камгалакчызы Фухтуевтиң эки болгаш аваҥгыр ойнап билириниң ачызында мяч дедир ырап турган. Ийиги оюннуң шагы төнчүзүнче улам-на чоокшулаан тудум аалчылар оюнун күштелдирип турган. Оюннуң төнчүзүнге чедир 5 минута арткан турда, аалчылар Кызылдың командазының хаалгазынче бир санны киирген.

Ынчангаш РСФСР-ниң кубогу дээш бут бөмбүүнүң талазы-биле маргылдаа Кызылдың командазының тиилелгези-биле, 2:1 санныг болуп доозулган. Бо оюнга Кызылдың командазының ойнакчылары боттарының кызымак ойнаанын көргүскеннер. Ылаҥгыя Колесников-Баир. Фухтуев, Мерзляков болгаш өскелер-даа эки ойнааннар.

Ынчалза-даа, судья эш Перфирьевтиң талазындан чамдык чүүлдерге шиитпирлиг эвес, аайн тыпайн аймай бээр чоруктар турганы четтпес.

Харыысалгалыг редакторнуң оралакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

Грециядга америк дузаламчының уржуктары

АФИНЫ. Грециядга америк «дузаламчының» уржуктарының дугайында «Элефтерия» солуннуң үүлүнде бижип турары:

«Грек улус бодунуң идегелдери күүсетинмээнинге элдепсинип турар. Күрүне болза, чер шимчээшкиннеринден 130 муҥ кижи каражадап когараан турбуже, бодунуң бюджединиң чартык кезиин шериг сорулгаларынга чарыгдап турарының дугайын тодаргай фактылар чугаалап турар. Сөөлгү ийи чылдарның иштинде дорт болгаш доора үндүрүглер кажаҥгызындан-даа артык бедээн. Чурттуң иштинде ажыл чокталыышкыны өзүп турар. Улус хоозураан, нацияның барык чартык кезии аштап турар. 2500 муҥ өг-бүлелернин хүнде ажылдап алыр акшазы үүгле бир хааржак такпы садып алырынга өйлежип турар. Чурттуң катап тургузуушкуну боттанмайн турар, үүгле дээрге ол шериг чарыгдалдары-биле хоозураан... Улус өөредилгези, социал хандырылга, күрүне страхованиезин, шын судтаашкын шупту буурап дүжүүшкүнде келген.

Греция кандыг-бир айтырыгны тускай шиитпирлээр эргезин шуут чидирген. Грециядың национал хамаарышпас чоруу дорамчылаттырып, узуткаттырып турар. Бүгү чээли политиказы өскелерниң холунда турар. Грек сан-хөөлер америк төлээ черинин тура-соруундан болгаш айтыышкыннарындан хамаарылгалыг болуп турар.

Даштыкы кижилер тергиидеп турар грек садыг политиказын даштыкы садыг эргелели таарыштырып турар. Грек шериг күштериниң организациялары болгаш грек шериг чарыгдалдарының деңнели үүгле дивизияларны херекке алгаш дириг кижилерни херекке албайн турар АКШ-тың болгаш Соңгу-атлантика эвилелиниң чөвүлелдериниңдерден хамааржып турар.

Грециядың девискээринге базалар тургузар эргени американнарга тыпсып берген бис, а олар ам үүдек аргаларны ажылдап алгаш, боттарынга онзагай эргелерни хандырып алганнар. Ол дээрге үүдек-бужар дүрүм чок чорук-тур. Бодунга амыдыралдың кижизиг байдалын хандырып болгаш бодунуң хамаарышпас чоруун база дагын чедип алыр төлээде өскүнүрге хамаарыштыр чидиг дылды болгаш шиитпирлиг хөделиишкиннерни ажыглаары эргежок чугула эвес ийинен? деп ам кижи бүрүзү айтырып турар.

(СЭТА).

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин көдүмчүү, бажың № 3. Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киллистериниң—3—88. Харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш кедээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң, бухгалтериянның 4—98, иштики информация киллистериниң—3—65.

ТС—01911. Культура эргелелиниң типографизи.